

ความรอบรู้ด้านสุขภาพกับการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าแกนนำชุมชน ในพื้นที่อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์

Health Literacy of prevention and control of rabies, community leaders in Srinarong district, Surin Province

จันทกานต์ วลัยเสถียร ส.ม. (สาธารณสุขชุมชน)

Jantakarn Valaisathien M.P.H. (Community Public Health)

เบญจมาศ อุรัตน์ ป.พยาบาลและผดุงครรภ์ชั้นสูง

Benjamas Unrat Cert. in Nursing Sciences

สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 9 จังหวัดนครราชสีมา

The Office of Disease Prevention and Control 9, Nakhon Ratchasima

Received: October 7, 2019

Revised: April 30, 2020

Accepted: April 30, 2020

บทคัดย่อ

โรคพิษสุนัขบ้ายังเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของเขตสุขภาพที่ 9 เนื่องจากยังพบผู้เสียชีวิตติดต่อกันตั้งแต่ปี พ.ศ.2560-2562 ความรอบรู้ด้านสุขภาพเป็นมาตรการหนึ่งที่สำคัญในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า จึงได้ทำการสำรวจแบบภาคตัดขวางในกลุ่มแกนนำชุมชน อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2562 ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพ กับพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า ในแกนนำชุมชนจำนวน 310 คนได้รับการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามซึ่งมีเนื้อหา 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ความรอบรู้ด้านสุขภาพ และพฤติกรรมป้องกันตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หาความสัมพันธ์ด้วยค่าสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน กำหนดระดับนัยสำคัญที่ 0.05

ผลการวิจัยพบว่า แกนนำชุมชนเป็นเพศหญิงร้อยละ 65.20 เพศชายร้อยละ 34.8 อายุระหว่าง 44-53 ปี ร้อยละ 47.40 เป็นอาสาสมัครสาธารณสุข ร้อยละ 72.30 โดยแกนนำชุมชนส่วนใหญ่มีคะแนนความรอบรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.40) มีพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.55, S.D. = 0.31) และความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันตนเองในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (r = 0.419, p -value < 0.001) ดังนั้น จึงควรมีการเสริมสร้างให้แกนนำชุมชนมีความรอบรู้เกี่ยวกับการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้ามากขึ้นและควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้า

คำสำคัญ: ความรอบรู้ด้านสุขภาพ การป้องกันควบคุมโรค โรคพิษสุนัขบ้า

Abstract

Rabies is a major problem in Health Region 9 because patients were found every year during 2017-2019. Health literacy is one of the effective measurements to prevent and control rabies. In March 2019, a cross-sectional survey was done. 310 community leaders in Sri Narong District Surin Province were selected by simple random sampling to study the relationship between health literacy and rabies control behaviors. Data were collected by using a questionnaire which had 3 parts: general information, health literacy and self-protection behavior. Data was analyzed by descriptive statistics and Pearson's product moment correlation coefficient.

The results found that community leaders were female 65.20 percent and male 34.80 percent, aged between 44–53 years old 47.40 percent, were public health volunteers 72.30 percent. Most community leaders have a health literacy score in preventing rabies at moderate level ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.40) and having self-protection behavior from rabies at moderate level ($\bar{X}$ = 2.55, S.D. = 0.31). Health literacy had a positive relationship with moderate level of self-protection behavior with statistical significance at 0.05 level (r = 0.419, p -value < 0.001). So health literacy in rabies prevention and control should be improve in community leaders. Factors related to rabies self-protection behaviors should be studied.

Keywords: Health Literacy Prevention and control Rabies

บทนำ

โรคพิษสุนัขบ้าเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญ และ มีผู้ป่วยเสียชีวิตทุกปี ส่งผลให้ประเทศไทยประกาศ นโยบายการเร่งรัดให้มีการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าหมดไป จากประเทศไทยภายในปี พ.ศ.2562 ตามเป้าหมายของ โครงการสัตว์ปลอดโรค คนปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า ในพระปณิธาน ของ ศาสตราจารย์ ดร.สมเด็จพระเจ้า ลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ซึ่ง สถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย ยังพบผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า ปี พ.ศ.2561 จำนวน 18 ราย จำแนกเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 8 ราย ภาคใต้ 5 ราย ภาคตะวันออก 3 ราย ภาคกลาง 1 ราย และภาคเหนือ 1 ราย รับเชื้อจากสุนัข 17 ราย ร้อยละ 94.4 และจากแมว 1 ราย ร้อยละ 5.50⁽¹⁾

เขตสุขภาพที่ 9 มีผู้เสียชีวิตจากโรคพิษสุนัขบ้า 4 ราย ได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ 2 ราย สุรินทร์และนครราชสีมา จังหวัดละ 1 ราย จากการสอบสวนโรคพบผู้เสียชีวิต 4 ราย รับเชื้อจากสุนัข แมวที่มีเจ้าของ และผู้เสียชีวิตทุกรายไม่ ได้รับวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้า หลังถูกสุนัขกัดไม่ได้ล้างแผล มีเพียง 1 ราย เท่านั้นที่ได้รับการล้างแผลจากสถานรักษา พยาบาล แต่ไม่ได้รับการฉีดวัคซีน จากข้อมูลดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงประชาชนยังมีพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่พึง ประสงค์ในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า สำหรับ สถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ช่วงเวลาเดียวกันพบว่า มีผลตรวจยืนยันพบสัตว์หัวบวม 344 ตัว พบมากที่จังหวัด สุรินทร์ ร้อยละ 59.80 นครราชสีมา ร้อยละ 27.30 บุรีรัมย์ ร้อยละ 5.80 และชัยภูมิ ร้อยละ 6.90 จากข้อมูล สถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์มีแนวโน้มการกระจาย

ของสัตว์หัวบวมเกือบทุกพื้นที่ อำเภอที่พบโรคในสัตว์ ได้แก่ สุรินทร์ ร้อยละ 100.00 ชัยภูมิ ร้อยละ 68.80 นครราชสีมา ร้อยละ 62.50 และ บุรีรัมย์ ร้อยละ 43.50⁽¹⁾ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรุนแรงของโรคเพิ่มสูงขึ้นในคน โดยเฉพาะอำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ ยังคงพบ หัวสุนัขบวมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559–2561 จำนวน 1, 2 และ 2 หัว ตามลำดับ อำเภอศรีณรงค์เป็นพื้นที่ติดกับอำเภอ ศรีขรภูมิและจังหวัดศรีสะเกษ มี 5 ตำบล จำนวน 62 หมู่บ้าน ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีหอกระจายข่าว จำนวน 62 แห่ง วิทยุชุมชน 1 แห่ง เป็นอำเภอที่ พบการกระจายของสัตว์หัวบวมเกือบทุกพื้นที่ จากการ ประเมินการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และพฤติกรรมการป้องกัน โรคพิษสุนัขบ้าของประชาชนของอำเภอศรีณรงค์ จังหวัด สุรินทร์ปี พ.ศ. 2561 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการรับรู้ข้อมูล ข่าวสารโรคพิษสุนัขบ้า ร้อยละ 59.32 ส่วนใหญ่ได้รับรู้ ผ่านทางอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร้อยละ 61.56 เคยได้ยินคำกล่าว 5 ย. เพียงร้อยละ 11.07 ความถี่ในการได้รับความรู้อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง จาก ข้อมูลบริบทของพื้นที่พบว่าประชาชนมีการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารค่อนข้างน้อย และพฤติกรรมในการป้องกัน ควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปาน กลาง ร้อยละ 67.30 จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนบางส่วนยังมีพฤติกรรมสุขภาพในการป้องกัน ควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าไม่ถูกต้อง เมื่อวิเคราะห์ข้อมูล บริบทของพื้นที่พบว่าประชาชนมีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ค่อนข้างน้อย ซึ่งอาจส่งผลต่อพฤติกรรมสุขภาพของ ประชาชนในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าไม่ถูกต้อง⁽²⁾

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า พบว่าการศึกษาพฤติกรรมในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าของเจ้าของสุนัขในจังหวัดนครปฐม⁽³⁾ ซึ่งอยู่ในระดับดี และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าคือ ความรู้เกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้า การรับรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และมีการศึกษาพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าของประชาชน อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์⁽⁴⁾ พบว่า ความเชื่อและการรับรู้ทุกด้านมีความสัมพันธ์กับการป้องกันตนเองปานกลาง และการป้องกันตนเองจากโรคอยู่ในระดับสูง จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวพบงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพกับการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้ามีค่อนข้างน้อย

องค์การอนามัยโลก⁽⁵⁾ ได้เสนอแนวคิด Health literacy หรือ การพัฒนาความฉลาดทางสุขภาพ หรือความรู้ด้านสุขภาพ เป็นเครื่องมือในการสะท้อนถึงความสามารถในการดูแลตนเองด้านสุขภาพของประชาชน โดยบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสารสนเทศทางสาธารณสุข รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง เข้าใจได้ในสิ่งที่ได้ยิน จะส่งผลให้มีพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพตนเองที่ดีกว่า ระดับความฉลาดทางสุขภาพต่ำ เพราะมีความรู้เกี่ยวกับโรคต่ำ ทำให้การดูแลตนเองไม่ดี ส่งผลให้มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรค ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลของประเทศที่สูงขึ้น กองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ⁽⁶⁾ ได้เสนอคุณลักษณะสำคัญที่จำเป็นต้องพัฒนาเพื่อเพิ่มความรู้ทางสุขภาพ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ(access) 2) ความรู้ความเข้าใจ (cognitive) 3) ทักษะการสื่อสาร (communication skill) 4) ทักษะการตัดสินใจ (decision skill) 5) การรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) และ (6) การจัดการตนเอง (Self-management) โดย ดอน นัทปัม⁽⁵⁾ ได้อธิบายแนวคิดการจำแนกตามระดับการพัฒนา 3 ระดับ ได้แก่ ระดับ 1 ขั้นพื้นฐาน ระดับ 2 ขั้นปฏิสัมพันธ์ และระดับ 3 ขั้นวิจารณ์ญาณ

จากสภาพปัญหาและการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี

และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงนำมาสู่การศึกษาความรู้ด้านการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าแกนนำชุมชน ในพื้นที่อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าแกนนำชุมชน ในเขตพื้นที่อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ เป็นพื้นที่นำร่องการศึกษาในครั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายเป็นแกนนำชุมชน เนื่องจากเป็นผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้ความเชื่อมั่น และศรัทธาพร้อมที่จะปฏิบัติตาม ดังนั้น ถ้าชุมชนมีแกนนำที่ดีมีความรู้ มีความเข้าใจในการพัฒนาชุมชน รวมถึงมีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำ ก็สามารถทำให้ชุมชนนั้น ๆ เกิดการขับเคลื่อน และพัฒนางานได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดโดยรวมแก่ประชาชน นักวิจัยจึงมีความสนใจที่ต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพกับการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าแกนนำชุมชน อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้ประกอบการกำหนดแนวทางหรือวิธีการที่เป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อการบรรลุตามนโยบายการเร่งรัดให้มีการกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าหมดไปจากประเทศไทยภายในปี พ.ศ. 2562 ต่อไป วัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจความรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันควบคุมโรค และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าแกนนำชุมชน อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ และเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพกับการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าแกนนำชุมชน อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์

วัตถุประสงค์และวิธีการศึกษา

รูปแบบการศึกษา เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) แบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional study) ผ่านการพิจารณาและได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมในมนุษย์สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา หนังสือรับรองรหัส KHE 2019-002 เลขที่โครงการวิจัย NHPH 002 ผู้วิจัยทำการขออนุญาตกลุ่มแกนนำในชุมชนก่อนการเก็บข้อมูล โดยได้รับการอธิบายวัตถุประสงค์ของการศึกษา และสามารถ

ตอบข้อสงสัยก่อนตัดสินใจ กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมวิจัยอย่างสมัครใจ และมีการลงนามในใบยินยอมเข้าร่วมการศึกษา ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นแกนนำชุมชนในพื้นที่ของอำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ประชาชนชาวบ้าน มรรคนายก และอาสาสมัครปศุสัตว์ จำนวน 1,114 คน คำนวณขนาดตัวอย่างเพื่อการประมาณค่าสัดส่วนโดยใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 310 คน สุ่มตัวอย่างอย่างง่ายโดยการจัดสรรตาม Proportional to size ในแต่ละกลุ่มแกนนำ ดำเนินการศึกษาระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2561 – มีนาคม พ.ศ.2562

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ เป็นแบบสอบถาม มี 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความรอบรู้ด้านสุขภาพ ปรับจากกองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ⁽⁶⁾ มี 6 ด้าน ได้แก่ 1) การเข้าถึงข้อมูลทางสุขภาพด้านการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า 2) ความรู้ความเข้าใจการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า 3) ทักษะการสื่อสารด้านการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า 4) การจัดการตนเองให้ปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า 5) การรู้เท่าทันสื่อในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และ 6) ทักษะการตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้องในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และส่วนที่ 3 แบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า กำหนดระดับปฏิบัติเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ปฏิบัติทุกครั้ง ปฏิบัติเป็นบางครั้ง และไม่ปฏิบัติ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index: IOC) จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน คัดเลือกคำถามจากค่าดัชนี IOC ที่มีค่าระหว่าง -1 ถึง 1 ข้อคำถามที่ดีควรมีค่า IOC ใกล้ 1 ค่าดังกล่าว ส่วนข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.5 ทำการปรับปรุงแก้ไข⁽⁷⁾ และปรับปรุง

แบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยนำไปทดลองใช้ (Pilot) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าเท่ากับ 0.89

การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา อธิบายข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงวิเคราะห์ อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพกับการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า แกนนำชุมชน ด้วยค่าสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลผลค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์⁽⁸⁾ ดังนี้

ค่า r	ระดับของความสัมพันธ์
0.90 – 1.00	มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงมาก
0.70 – 0.90	มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง
0.50 – 0.70	มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง
0.30 – 0.50	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ
0.00 – 0.30	มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก

ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะทั่วไปของแกนนำชุมชนในพื้นที่ของอำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 310 คน จำแนกเป็นตำบลตรวจ ร้อยละ 25.50 ตำบลณรงค์ ร้อยละ 23.20 ตำบลแจนแวน ร้อยละ 21.00 ตำบลหนองแวง ร้อยละ 13.50 และตำบลศรีสุข ร้อยละ 16.80 พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 65.20 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 49.40 อาชีพเกษตรกร ร้อยละ 81.30 รายได้ของแกนนำไม่พอใช้ ร้อยละ 61.90 อายุอยู่ระหว่าง 44–53 ปี ร้อยละ 47.40 รองลงมาคือ อายุ 34–43 ปี ร้อยละ 21.90 แกนนำชุมชนเป็น อสม. ร้อยละ 72.30 รองลงมาคือ ผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 5.80 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน และร้อยละข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล (n = 310 คน)

คุณลักษณะทั่วไป		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	108	34.80
	หญิง	202	65.20
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	153	49.40
	มัธยมต้น	56	18.10
	มัธยมปลาย/ปวช.	71	22.90
	ปวส./อนุปริญญา	5	1.50
	ปริญญาโท	14	4.50
	ปริญญาตรี	11	3.50
	เกษตรกร	252	81.30
อาชีพ	รับจ้าง	18	5.80
	แม่บ้าน	16	5.20
รายได้	ไม่พอใช้	192	61.90
	พอใช้จ่าย	117	37.70
แกนนำ	อสม.	224	72.30
	ผู้ใหญ่บ้าน	18	5.80
	อาสาปศุสัตว์	15	4.80
	มรรคนายก	14	4.50
	ปราชญ์ชาวบ้าน	13	4.20
	ส.อบต.	8	2.60
	นายกอบต.	6	1.90
	รองนายกอบต.	6	1.90
	กำนัน	6	1.90

ความรอบรู้ในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า ผลการวิเคราะห์ความรอบรู้ในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของแกนนำชุมชนในภาพรวม อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.40) พบว่าแกนนำชุมชนมีความรอบรู้อยู่ในระดับสูง คือ ด้านการเข้าถึงข้อมูลการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า ($\bar{X}$ = 4.75, S.D. = 0.54) รองลงมาคือ ทักษะการตัดสินใจในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 4.46, S.D.

= 0.49) ทักษะการจัดการตนเองให้ปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 4.38, S.D. = 0.65) การสร้างความเข้าใจการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 4.34, S.D. = 0.48) การรู้เท่าทันสื่อในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 4.15, S.D. = 0.59) และทักษะการสื่อสารในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{X}$ = 3.81, S.D. = 0.67) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความรอบรู้ในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของแกนนำชุมชน อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ (n=310)

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ค่าส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	แปลผล
1. การเข้าถึงข้อมูลการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า	4.75	0.54	สูง
2. การสร้างความเข้าใจการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า	4.34	0.49	กลาง
3. ทักษะการสื่อสารในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า	3.81	0.65	ต่ำ
4. ทักษะการตัดสินใจในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า	4.46	0.48	กลาง
5. ทักษะการจัดการตนเองให้ปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า	4.38	0.59	กลาง
6. การรู้เท่าทันสื่อในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า	4.15	0.67	กลาง
ภาพรวม	4.32	0.40	กลาง

ผลการวิเคราะห์การจัดกลุ่มค่าเฉลี่ยความรอบรู้ในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของแกนนำชุมชนในพื้นที่อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสูงคือค่าเฉลี่ยเท่ากับหรือมากกว่า ($\bar{X}+S.D.$) กลุ่มปานกลางคือค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง ($\bar{X}\pm S.D.$) และกลุ่มต่ำคือค่าเฉลี่ยเท่ากับหรือน้อยกว่า ($\bar{X}-S.D.$) พบว่า ด้านการเข้าถึงข้อมูลการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 67.00 และอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 34.00 ด้านการสร้างความเข้าใจการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 90.00 และระดับต่ำ ร้อยละ 10.00 ด้านทักษะ

การสื่อสารในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับระดับปานกลาง ร้อยละ 75.00 และระดับต่ำ ร้อยละ 25.00 ด้านทักษะการตัดสินใจในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 75.00 และระดับต่ำ ระดับสูง ร้อยละ 12.50 เท่ากัน ด้านทักษะการจัดการตนเองให้ปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 100.00 และด้านการรู้เท่าทันสื่อในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 100.00 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของการจัดกลุ่มความรู้ในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของแกนนำชุมชน
อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์

ค่าเฉลี่ย คะแนน	การเข้าถึง ข้อมูล		การสร้าง ความเข้าใจ		ทักษะ การสื่อสาร		ทักษะ การตัดสินใจ		ทักษะการ จัดการตนเอง		การรู้ เท่าทันสื่อ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	(คน)		(คน)		(คน)		(คน)		(คน)		(คน)	
≥4.73 (สูง)	205	66.00					39	12.5				
3.93-4.72 (ปานกลาง)	105	34.00	279	90.00	78	25.00	232	75.00	310	100.00	310	100.00
≤3.92 (ต่ำ)			31	10.00	232	75.00	39	12.50				

ด้านพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้า

ผลการวิเคราะห์ด้านพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าของแกนนำชุมชนในพื้นที่อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ ภาพรวมพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.55, S.D. = 0.31) เมื่อพิจารณารายประเด็น พบว่า ประเด็นพฤติกรรมอยู่ในระดับมาก มี 2 ประเด็น ได้แก่ หากท่านถูกสุนัข/แมวกัด ต้องไปหาหมอฉีดวัคซีนให้ครบ พฤติกรรมเหมาะสมมาก ($\bar{X}$ = 2.94, S.D. = 0.27) รองลงมาคือ หากถูกสุนัข/แมวกัดหรือข่วน จะล้างแผลด้วยน้ำสบู่หลาย ๆ ครั้ง พฤติกรรมเหมาะสมมาก ($\bar{X}$ = 2.87, S.D. = 0.37) ประเด็นพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง มี 4 ประเด็น ได้แก่ ตัวท่านหรือเคยแนะนำให้คนรู้จักให้พาสุนัข/แมวไปฉีดวัคซีนป้องกันโรค

พิษสุนัขบ้าเป็นประจำปี อยู่ในระดับพฤติกรรมเหมาะสมปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.72, S.D. = 0.48) รองลงมาคือ หากท่านมีแผลที่ผิวหนังและสัมผัสเนื้อสมองสัตว์และหรือ ขี้แฉะซากสัตว์ ต้องรีบล้าง และไปพบแพทย์ฉีดวัคซีน ($\bar{X}$ = 2.68, S.D. = 0.58) หากท่านถูกสุนัข/แมวกัด ต้องกักสุนัขหรือแมวเพื่อดูอาการสัตว์ 10 วัน พฤติกรรมเหมาะสมปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.61, S.D. = 0.66) ตัวท่านหรือเคยแนะนำให้คนรู้จักให้พาถูกสุนัขอายุ 2-3 เดือนขึ้นไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ในระดับพฤติกรรมเหมาะสมปานกลาง ($\bar{X}$ = 2.53, S.D. = 0.63) และประเด็นพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง มี 1 ประเด็น ได้แก่ ท่านชอบเล่น หรือหยอกล้อกับสุนัข/แมวที่ไม่ใช่ของตัวเอง พฤติกรรมเหมาะสมต่ำ ($\bar{X}$ = 1.52, S.D. = 0.74) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์

ประเด็นพฤติกรรม	ร้อยละ			$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
	ประจำ	บางครั้ง	ไม่เคย			
1. ตัวท่าน หรือเคยแนะนำคนรู้จักให้พาสุนัข/แมวไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเป็นประจำปี	73.2	25.5	1.3	2.72	0.48	ปานกลาง
2. ตัวท่าน หรือเคยแนะนำคนรู้จักให้พาลูกสุนัขอายุ 2-3 เดือนขึ้นไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า	60.3	32.3	7.4	2.53	0.63	ปานกลาง
3. หากถูกสุนัข/แมวกัดหรือข่วนจะล้างแผลด้วยน้ำสบู่หลายๆ ครั้ง	87.7	11.3	1.0	2.87	0.37	มาก
4. หากท่านถูกสุนัข/แมวกัด ต้องไปหาหมอฉีดวัคซีนให้ครบ	94.2	5.2	0.6	2.94	0.27	มาก
5. หากท่านถูกสุนัข/แมวกัด ต้องกักสุนัขหรือแมวเพื่อดูอาการสัตว์ 10 วัน	71.0	19.0	10.0	2.61	0.66	ปานกลาง
6. หากท่านมีแผลที่ผิวหนังและสัมผัสเนื้อสมองสัตว์และ หรือชำแหละซากสัตว์ ต้องรีบล้าง และไปพบแพทย์ฉีดวัคซีน	74.2	19.7	6.1	2.68	0.58	ปานกลาง
7. ท่านชอบเล่น หรือหยอกล้อกับสุนัข/แมวที่ไม่ใช่ของตัวเอง	14.5	23.2	62.3	1.52	0.74	ต่ำ
รวม				2.55	0.31	ปานกลาง

ความสัมพันธ์ระหว่างของความรอบรู้กับพฤติกรรมการป้องกันโรค

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าแก่นำชุมชนด้วยค่าสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ

เพียร์สันพบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ค่าระดับสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ ($r = 0.419$, $p\text{-value} < 0.001$) ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าแก่นำชุมชนในพื้นที่อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์โดยใช้การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ความรอบรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า	ค่าความสัมพันธ์ (r)	p-value
- ความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า	0.419	< 0.001

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

แกนนำชุมชนในพื้นที่อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 310 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 44-53 ปี มีอสม.ร้อยละ 73.20 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 49.40 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 81.30 รายได้ของแกนนำไม่พอใช้ ร้อยละ 61.90 ภาพรวมความรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ในระดับปานกลาง และมีพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ในระดับปานกลาง รายด้านพบด้านทักษะการสื่อสารในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า และด้านการรู้เท่าทันสื่อในการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้ามีคะแนนน้อยที่สุด และพบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้ามีความสัมพันธ์ทางบวกและอยู่ในระดับต่ำ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาความรู้ด้านการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าแกนนำชุมชนในพื้นที่อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์พบว่า ภาพรวมความรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับการศึกษาของโก๊ะ อาโก, จิราพร ชมพิกุล, ชีระวิทย์ รัตนพันธ์⁽³⁾ พฤติกรรมการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าของเจ้าของสุนัข ในจังหวัดนครปฐม ประเทศไทยพบว่า ร้อยละ 38.50 ของเจ้าของสุนัขมีพฤติกรรมการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในระดับที่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้า การรับรู้เกี่ยวกับการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ผู้ดูแลสุนัขจำนวนสุนัข ประสบการณ์การถูกสุนัขกัด การได้ยินเรื่องโรคพิษสุนัขบ้า และการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้า ด้านพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าของแกนนำชุมชน ภาพรวมพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับการศึกษาของวาสนา ดันตริตตานนท์⁽⁴⁾ ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าของประชาชนอำเภอเมือง

จังหวัดสุรินทร์พบว่า การรับรู้และพฤติกรรมการป้องกันตนเองพบว่าการรับรู้ต่อโอกาสเสี่ยงของการเป็นโรคอยู่ในระดับปานกลาง โดยพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าอยู่ระดับต่ำคือ พฤติกรรมชอบเล่น หรือหยอกล้อกับสุนัข/แมวที่ไม่ใช่ของตัวเอง ร้อยละ 62.30 สอดคล้องกับการศึกษาของศรภุชงค์ รักพาณิชย์ และเกรียงศักดิ์ เวทีวุฒาจารย์⁽⁹⁾ ทำการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของเจ้าของสุนัขในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พฤติกรรมป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมต่อการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ร้อยละ 74.56 ไกล่เคียงกับการศึกษาของ โก๊ะ อาโก, จิราพร ชมพิกุล, ชีระวิทย์ รัตนพันธ์⁽³⁾ ที่ศึกษาพฤติกรรมป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า จังหวัดนครปฐม พบผู้มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ร้อยละ 61.50 จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นพฤติกรรมของแกนนำที่มีพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าไม่เหมาะสมคือ การเล่นหรือหยอกล้อกับสุนัข/แมวที่ไม่ใช่ของตัวเอง การแนะนำคนรู้จักให้พาลูกสุนัขอายุ 2-3 เดือนขึ้นไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า การปฏิบัติตัวเมื่อถูกสุนัข/แมวกัด การกักสุนัขหรือแมวเพื่อดูอาการสัตว์ 10 วัน การปฏิบัติตัวเมื่อมีแผลแล้วไปสัมผัสเนื้อสมองสัตว์และหรือชำแหละซากสัตว์ การแนะนำคนรู้จักให้พาสุนัข/แมวไปฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเป็นประจำปี เป็นต้น สอดคล้องกับผลประเมินการรับรู้ของกลุ่มสื่อสารความเสี่ยงและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 9 จังหวัดนครราชสีมา⁽¹⁰⁾ ที่ทำการประเมินการรับรู้ข้อมูลข่าวสารโรคพิษสุนัขบ้าของอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์พบการรับรู้ด้านการสื่อสารในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า เพียงร้อยละ 59.32 และความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้ามีความสัมพันธ์ทางบวก ($r = 0.419$, $p\text{-value} < 0.001$) สอดคล้องกับการศึกษาของวาสนา ดันตริตตานนท์⁽⁴⁾ ที่พบว่าความเชื่อและการรับรู้ทุกด้านมีความสัมพันธ์กับการป้องกันตนเอง ($r = 0.451$, $p\text{-value} < 0.05$)

ข้อเสนอแนะ

ควรส่งเสริมความรอบรู้สุขภาพด้านการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในด้านทักษะการสื่อสาร การสร้างความเข้าใจ ทักษะการตัดสินใจ การจัดการตนเองและการรู้เท่าทันสื่อให้กับแกนนำชุมชน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในชุมชนได้มากที่สุด

ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรม การป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า (Rabies Free area) และในพื้นที่หวับวัก เพื่อกำหนดเป็นมาตรการในการเฝ้าระวังเชิงรุกในพื้นที่

ควรมีการพัฒนาชุมชนแห่งความรอบรู้ด้านสุขภาพ ในการป้องกันควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า เพื่อเป็นรูปแบบในการจัดการด้านสุขภาพทั้งในระดับบุคคล และชุมชน

เอกสารอ้างอิง

1. ระบบสารสนเทศเพื่อการเฝ้าระวังโรคพิษสุนัขบ้า สถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้า [ออนไลน์]. 2561 [เข้าถึงเมื่อ 20 ธันวาคม 2561]. เข้าถึงได้จาก <http://www.thairabies.net/tm/>
2. สายชล เพชรล้ำ. รายงานสรุปสถานการณ์การปฏิบัติงานที่มตรชนกัฐสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้า. กลุ่มระบาดวิทยาและข่าวกรอง สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 9 จังหวัดนครราชสีมา; 2561.
3. โก๊ะ อาโก, จิราพร ชมพิกุล, ชีระวิทย์ รัตนพันธ์. พฤติกรรมการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าของเจ้าของสุนัข ในจังหวัดนครปฐม ประเทศไทย. วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา 2558;13(1):17-28.
4. วาสนา ตันติรัตนานนท์. พฤติกรรมการป้องกันตนเองจากโรคพิษสุนัขบ้าของประชาชนอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ [วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต]. เชียงใหม่:มหาวิทยาลัยเชียงใหม่;2551.
5. ขวัญเมือง แก้วดำเกิง, นฤมล ตรีเพชรศรีอุไร. ความฉลาดทางสุขภาพ [ออนไลน์]. 2561 [เข้าถึงเมื่อ 10 ธันวาคม 2561]. เข้าถึงได้จาก D:Downloads/071120161001448526_menuhome.pdf
6. กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. ความฉลาดทางอารมณ์ [ออนไลน์]. 2556 [เข้าถึงเมื่อ 20 ธันวาคม 2561]. เข้าถึงได้จาก <http://www.hed.go.th/linkHed/378>
7. Hambleton RK. Principles and Selected Applications of Item Response Theory. 3thed. New York: John Wiley & Sons;1989.
8. Hinkle DE, William W, Stephen GJ. Applied Statistics for the Behavior Sciences. 4thed. New York: Houghton Mifflin;1998.
9. ศรภุชณ์ รักพาณิชย์ และเกรียงศักดิ์ เวทีวุฒาจารย์. การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของเจ้าของสุนัขในการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2561;36(2): 158-66.
10. จันทกานต์ วลัยเสถียร. รายงานผลการประเมินการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าของประชาชนกลุ่มเป้าหมายอำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ ประจำปี 2561. นครราชสีมา: สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 9 จังหวัดนครราชสีมา; 2561.